

Отримано: 19 травня 2019 р.

Прорецензовано: 26 травня 2019 р.

Прийнято до друку: 30 травня 2019 р.

e-mail: alena.mtkv@gmail.com

DOI: 10.25264/2311-5149-2019-13(41)-11-15

Вороніна О. О. Стан і перспективи зовнішньоекономічних операцій Харківського регіону. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2019. № 13(41). С. 11–15.

УДК: 339.5:332.1

JEL-класифікація: F-13

Вороніна Олена Олегівна,

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова

**СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ
ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ**

У статті проаналізовано зовнішньоторговельні операції Харківського регіону: показано динаміку змін обсягів експорту й імпорту та сальдо торговельного балансу. Розглянуто структуру імпорту й експорту товарів і послуг за видами діяльності та за географічною структурою. Зважаючи на здобуті результати, зроблено висновки щодо сучасного становища зовнішньої торгівлі області, окреслено подальші можливі вектори розвитку для збільшення товарообороту, зокрема експортних операцій.

Ключові слова: зовнішня торгівля, зовнішньоторговельні операції, експорт, імпорт, торговельний оборот, сальдо торгового балансу.

Воронина Елена Олеговна,

кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры экономической теории и международной экономики
Харьковского национального университета городского хозяйства им. А. Н. Бекетова

**СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ ОПЕРАЦИЙ
ХАРЬКОВСКОГО РЕГИОНА**

В статье проведен анализ внешнеторговых операций Харьковского региона: показана динамика изменений объемов экспорта и импорта, сальдо торгового баланса. Рассмотрена структура экспорта и импорта товаров и услуг по видам деятельности и по географической структуре. Опираясь на полученные результаты сделаны выводы относительно современного положения внешней торговли области, указанные дальнейшие возможные векторы развития для увеличения товарооборота, в частности экспортных операций.

Ключевые слова: внешняя торговля, внешнеторговые операции, экспорт, импорт, торговый оборот, сальдо торгового баланса.

Olena Voronina,

PhD in Economics, Senior Lecturer of Economics Theory and International Economy Department, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

**CURRENT STATE AND PERSPECTIVES OF THE FOREIGN ECONOMIC
OPERATIONS IN KHARKIV REGION**

Foreign trade operations in the Kharkiv region were analyzed in this article. We showed the dynamics of changes in the volumes of exports and imports and the trade balance. The analysis of the foreign trade dynamics demonstrates the negative trends in the course of the recent years. The trade balance remained negative during the whole analysed period. The structure of exports and imports of goods and services by type of activity and by geographical structure was considered. According to the obtained results, we can draw a conclusion that Kharkiv region still has industrial potential in the field of mechanical engineering. It has also considerable potential for the development of the agro-industrial complex and the chemical industry. The geography of foreign trade shows the following data: the largest share of goods is exported to the CIS countries, while the main importing countries are other countries of the world and Europe.

Based on the obtained results, we can make certain conclusions. For the development of foreign economic activity, Kharkiv region has a number of competitive advantages, such as a good geographical location, powerful industrial potential, highly skilled labor resources and a well-developed infrastructure. It is necessary to pursue a policy of reasonable protectionism, paying considerable attention to the structure of imports and assess the threats and prospects for domestic producers. Local authorities should promote law initiatives aimed at creating special investment development regimes, help create a positive image of the region.

Key words: foreign trade, foreign trade operations, export, import, trade turnover, trade balance.

Постановка проблеми. В умовах бурхливого розвитку глобальних процесів відбувається інтенсифікація зовнішньоекономічних зв'язків між країнами. Участь в інтеграційних об'єднаннях сьогодні є не загрозою економічній безпеці, а поштовхом до реалізації національних конкурентних переваг. Останні, своєю чергою, можна розглядати як на макро-, так і на мезоекономічному рівнях. Регіон можна вважати точкою економічного розвитку. Залучення регіону до зовнішньоекономічної діяльності відбувається за рахунок збільшення обсягів експортно-імпорتنних операцій. Стійкі тенденції від'ємного торговельного балансу зумовлюють актуальність проблеми, а також потребу шукати вектори подальшого розвитку, щоб оптимізувати структуру зовнішньої торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних і практичних аспектів зовнішньоекономічної діяльності приділено значну увагу. Сучасний стан у міжнародній торгівлі розглядають такі вітчизняні науковці, як В. Далик, Н. Дубляна [1], Ю. Зайцева, М. Пархоменко [2], Є. Ковтун, В. Касьян [3], О. Коляда [4] та ін. Незважаючи на їхній значний внесок у розкриття цієї тематики, вивченню міжнародної торгівлі Харківської області приділено недостатньо уваги.

Метою та завдання дослідження – проаналізувати зовнішньоторговельні операції Харківського регіону, виявити негативні тенденції, оцінити головні проблеми та з'ясувати перспективи подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Зовнішньоекономічна діяльність суттєво впливає на економічний розвиток регіону та, як наслідок, на поліпшення соціального добробуту населення загалом. Збільшення обсягів товарообороту з іншими країнами стимулює розвиток промисловості та інновацій, залучає нові інвестиції та сприяє підвищенню конкурентоспроможності регіону. Для розвитку зовнішньоекономічної діяльності Харківський регіон має цілу низку конкурентних переваг, як-от: вдале географічне розташування, потужний промисловий потенціал, висококваліфіковані трудові ресурси, розвинена інфраструктура.

Однак аналіз динаміки зовнішньої торгівлі за останні роки демонструє негативні тенденції в Україні загалом і Харківському регіоні зокрема. Як можна побачити з рис. 1, починаючи з 2013 року, обсяги експорту товарів починають знижуватися і 2016 року цей показник зменшився майже вдвічі (на 49,2%). У цей період відбулася значна девальвація національної валюти, яка могла б надати певні переваги для національних експортноорієнтованих підприємств. Проте на фоні значної соціально-економічної кризи, воєнного конфлікту це стало наслідком відтоку іноземного та вітчизняного капіталу і стрімкого падіння виробництва, що лише погіршило наявне становище.

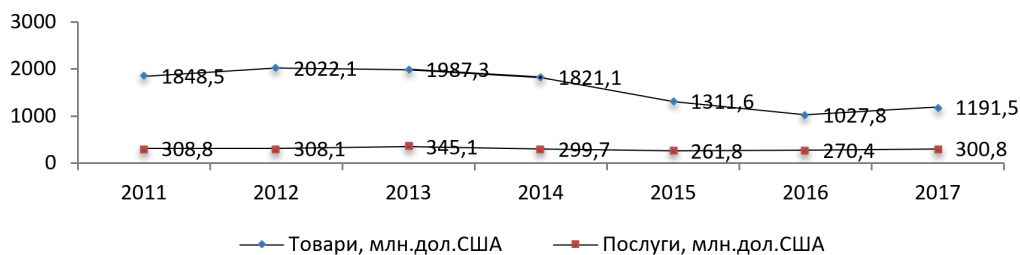

Рис. 1. Динаміка обсягів експорту товарів і послуг у Харківському регіоні за 2011–2017 роки [5]

Зростання експорту як частини валового регіонального продукту (ВРП) сприяє збільшенню підсумкового показника розвитку регіону, що позитивно впливає на економічний ріст, активізує інвестиційний попит і зайнятість населення. Виторг, який отримують експортери, можна рекапіталізувати у виробництво, створюючи сприятливі умови для суміжних галузей і даючи поштовх для розвитку внутрішнього ринку. Приплив валюти, який заходить через експорт, дає можливість сплатити не лише імпорт, а й розширити коло й асортимент споживання країни.

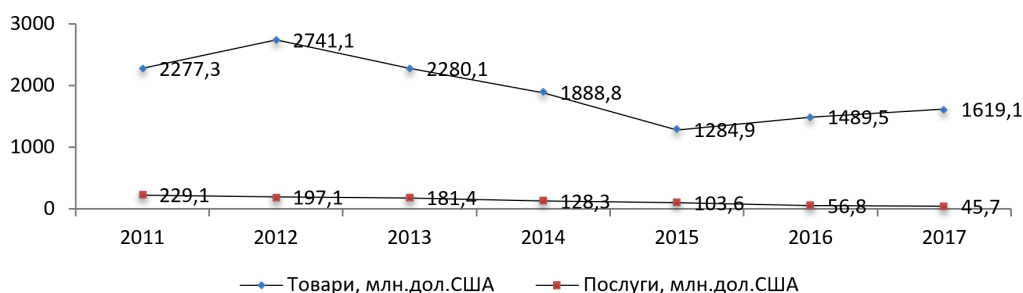

Рис. 2. Динаміка обсягів імпорту товарів і послуг у Харківському регіоні за 2011–2017 роки [5]

Динаміка імпорту товарів (рис. 2) демонструє від'ємні тенденції з 2012 до 2015 р., а з 2016 року знову починає зростати, тоді як імпорт послуг стабільно зменшується. Позитивний баланс послуг є наслідком сприятливих змін і може сигналізувати активізацію дій у цьому напрямку. Проте зовнішньоторговельна динаміка залежить переважно від товарних потоків, а частка експортних послуг у структурі зовнішньоторговельних операцій досить низька: у досліджуваному періоді вона становить від 4% до 10%. Падіння обсягів імпорту можна розглядати як позитивний момент, бо для національних виробників зниження конкуренції дає можливість зміцнювати та розширювати власне виробництво за рахунок покриття внутрішнього споживчого й інвестиційного попиту. Але аналізуючи динаміку сальдо торговельного балансу (рис. 3), варто зазначити, що, незважаючи на суттєве зниження імпорту, воно майже за весь період залишалося від'ємним. Лише 2015 року вдалось вийти на позитивний показник чистого експорту.

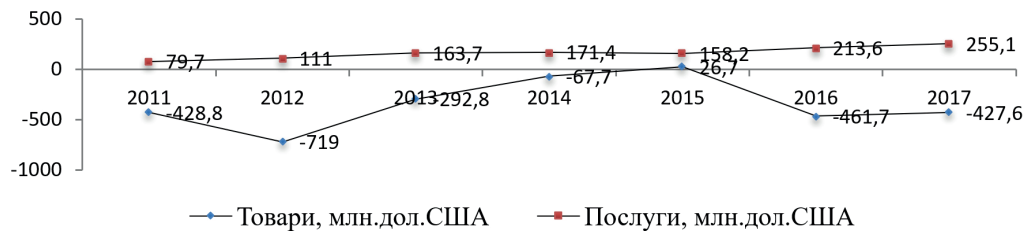

Рис. 3. Динаміка торговельного сальдо товарів і послуг Харківського регіону за 2011–2017 роки [5]

Крім того, відтік іноземної валюти послаблює національну валюту, тому сьогодні в багатьох країнах діють спеціальні обмеження на прихід конкурентного імпорту. Однак економісти ліберальних спрямувань відзначають, що імпорт має велику користь як потужний заряд економічного розвитку, тому у відкритій економіці під час формування господарського поля країни не потрібно будувати заборон для проникнення іноземних товарів і капіталів. На наш погляд, таке твердження доцільне для високорозвинутих країн, які мають великі конкурентні переваги на світовому ринку товарів і послуг. Для країн, що перебувають на нижчих етапах розвитку, така ситуація може бути виправдана лише протягом нетривалого періоду й обов'язково за умов придбання за кордоном нових технологій та обладнання, тобто створення умов, щоб підвищити конкурентоспроможність вітчизняної продукції в перспективі, а відтак і збільшити обсяги експорту. Треба провадити політику доцільного протекціонізму, приділяючи значну увагу структурі імпорту, й оцінювати загрози і перспективи для внутрішнього виробника.

Структура експорту й імпорту товарів Харківського регіону демонструє такі результати: найбільшу питому вагу в експорті мають товари машинобудування (25,6%), харчові продукти (24,3%), продукти рослинного походження (17,8) та продукція хімічної промисловості (7,6%). Таким чином, можна зробити висновки, що Харківський регіон ще не втратив промислового потенціалу в галузі машинобудування, має потужний потенціал у сфері розвитку АПК та хімічної промисловості, тому ці галузі можна назвати трендоутворювальними. Серед імпорту також переважають машини, механізми й обладнання, готові харчові продукти, продукція хімічної промисловості та недорогоцінні метали й вироби з них.

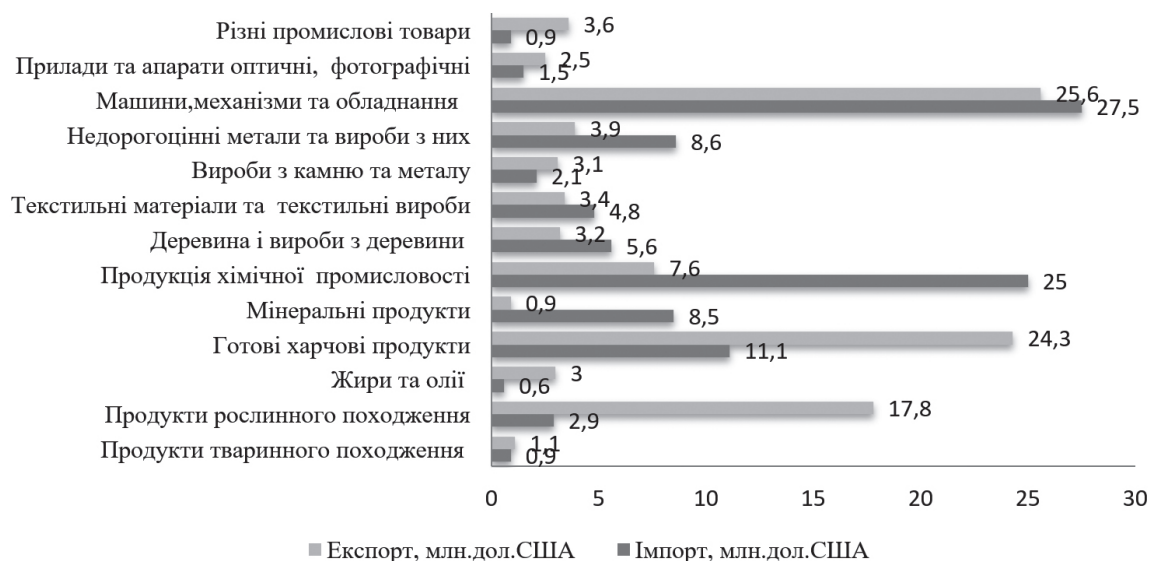

Рис. 4. Структура експорту й імпорту Харківського регіону за 2017 рік [5]

Така статистика дає змогу зробити оптимістичні припущення щодо подальшого потенціалу розвитку зовнішньоторговельних операцій. Однойменні позиції в товарній структурі експорту й імпорту займають приблизно однакові частки та мають найбільшу питому вагу. Тому за умови створення сприятливих умов для експортоорієнтованих галузей і підприємств, посилення регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зокрема удосконалення її планування, обсяги експорту можуть переkritи або майже повністю витіснити імпорт подібних товарів.

Досить цікава географічна структура зовнішньоторговельних операцій. Найбільшу частку товарів експортують до країн СНД, тоді як основними країнами-імпортерами є інші країни світу та Європи. Харківський регіон історично та географічно має тісні торговельні зв'язки з країнами СНД, зокрема з Російською Федерацією. Через політичну ситуацію, що склалася між Україною та Росією, наша країна втратила значну частину російського ринку збуту, особливо відчутна ця проблема в Харківському регіоні. Значна частина підприємств, зокрема з високою доданою вартістю, мала активний товарообіг із російськими компаніями. Зараз деякі фірми перенесли свої виробничі потужності до найближчих регіонів Росії (Белгородська, Курська області), інші намагаються балансувати на грані банкрутства. Незважаючи на таку ситуацію, експорт до Країн СНД перевищує імпорт із цих країн на 13%, тоді як торговельний оборот із країнами світу та ЄС має від'ємне сальдо. Цей факт лише підкреслює потребу відновити економічні відносини з російськими компаніями.

Таблиця 1

Географічна структура зовнішньоторговельних операцій Харківського регіону [5]

Товари		
	Експорт	Імпорт
Країни СНД	40%	27%
Країни ЄС	20%	31%
Інші країни світу	30%	42%
Послуги		
Країни СНД	15%	12%
Країни ЄС	25%	43%
Інші країни світу	60%	45%

Ситуація з географічною структурою послуг дещо відрізняється. Більша частина експорту послуг припадає на країни іншого світу – 60%. Якщо звернутися до структури послуг за видами наданих послуг, то можна побачити, що 59% експорту припадає на комп'ютерні послуги. Така ситуація склалася завдяки потужному ІТ-кластеру в Харківському регіоні, який упродовж останніх років стрімко збільшується. Замовляють ІТ-послуги переважно США, Канада, Німеччина, Великобританія.

Упродовж 2011–2017 рр. середні показники експортної квоти становили 28%, імпоротної – 30%, зовнішньоторговельної – 59%. Що більша експортна квота, то глибша участь регіону в міжнародних економічних зв'язках (високим вважають показник, що перевищує 30%). Високий показник зовнішньоторговельної квоти лише підкреслює суттєву значущість зовнішньоекономічної діяльності для економіки області.

Висновки. Щоб поліпшити структуру зовнішньої торгівлі в Харківському регіоні, вирівняти його торговий баланс, варто сконцентрувати зусилля на створенні сприятливих умов для трендоутворювальних експортних галузей: машинобудування, ринку готової продукції АПК та ІТ-послуг. Для цього представники регіональної влади повинні створювати умови місцевим підприємствам для:

- утримання та завоювання конкурентних переваг;
- реалізації наявного економічного потенціалу;
- максимально ефективного використання наявних чинників виробництва.

Для цього доцільно просувати ініціативу про поновленні ЗУ “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності в Харківському регіоні”(СРІД), який передбачає надання податкових і митних пільг для експортно орієнтованих підприємств, що змогло би дати поштовх для розвитку техно- й індустріальних парків, спрямованих на розвиток високотехнологічних секторів виробництва.

Не менш важливо створювати комфортні інституціональні умови: розвинути інфраструктуру, дешеву висококваліфіковану робочу силу, транспортні вузли та ін. Вони надають довгострокові перспективи розвитку та можливість швидко реалізувати переваги преференційних зон. Щоб залучити приватний капітал у промисловість, варто розробляти програми для розвитку сучасної регіональної інфраструктури, яка відповідає умовам ринку і підвищує інвестиційну привабливість регіону. Як демонструє світова

практика, для реалізації програм із відбудови інфраструктурних об'єктів ефективно використовувати засоби державно-приватного партнерства.

Сьогодні вкрай потрібно відходити від політизації міжнародної торгівлі, що негативно впливає на діяльність багатьох підприємств Харківського регіону. Політика держави повина бути побудована так, щоб забезпечити фінансове зростання ВВП і ВРП за рахунок доходів іноземної держави, збільшити сукупний попит і робочі місця, а також приплив іноземної валюти в країну для вирівнювання платіжного балансу.

Загалом варто зазначити, що в реаліях сьогодення потрібно на національному рівні створювати правові, фінансово-економічні, інформаційні й інституційні умови, здатні сприяти розвитку пріоритетних галузей економіки України.

Література:

1. Далик В. П., Дуляба Н. І. Зовнішня торгівля України: реалії та перспективи розвитку. *Національний вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 7. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/7_1_2016ua/31.pdf (дата звернення: 5.06.2019 р.)
2. Зайцева К.Ю., Пархоменко М.О. Стан та перспективи розвитку міжнародної торгівлі послугами Харківської області. *Проблемні питання економіки України та її регіонів*. 2016. № 3. URL: <https://economics.opu.ua/files/archive/2016/No3/44.pdf> (дата звернення: 5.06.2019 р.)
3. Ковтун О. Е., Поліщук І. В., Турець О. М. Шляхи оптимізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств. *Національний вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 6. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/11239/1/Шляхи%20оптимізації%20зовнішньоекономічної%20діяльності%20вітчизняних%20підприємств.pdf> (дата звернення: 5.06.2019 р.)
4. Коляда О. В., Омельченко М. М. Зовнішня торгівля товарами України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка і суспільство*. 2016. № 9. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/10.pdf (дата звернення: 5.06.2019 р.)
5. Головне управління статистики у Харківській області. URL: <http://kh.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 22.11.2018 р.).